

VRTNAR.

List s podobami za šolsko vrtnarstvo, vrtnarstvo sploh
in za sadjarstvo.

Št. 5.

V Ljubljani, 15. marcija 1891.

Letnik IV.

Dvojno cepljenje v drevesnici.

Vsakemu sadjarju je dandanes znano, da je treba drevesca v drevesnici večidel dvakrat cepiti. Zakaj? Z dvojnim cepljenjem si prigojimo najhitreje lepega in močnega visokodebelnega drevja.

Vrste jablan in hrušek so glede njih rasti zelo različne; nekatere rasto hitro in ravno, druge počasi in krivo. Počasno rastoča drevesa pa se rada nagibajo na eno stran. Treba jim je kolov. Ko se jim koli čez 5—10 let odvzamejo, rasto vendar še vedno krivo, ker kol jim je delal na eni strani senco, v senci pa ne more les tako rasti kakor na solnci. Zaradi sence zraste tudi krona enostranski, in drevo se vsled teže v vrhu še bolj nagne. Do nagnenih dreves imajo tudi vetrovi večo moč in jih lahko poškodujejo, pa tudi vročina in mráz jim bolj škodujeta. Po leti sije solnce gorkeje na take krivine debela in prežiga lub. To pri drevesih z ravnimi debli ni lahko mogoče, ker na vse strani enakomerno razrasli vrh zabranjuje prehudo vročino. Po zimi pada na krivine dež in sneg, kateri zmrzne in drevo pokonča ali vsaj pokvari, ker lub razpoka. Razen tega ima več vrst jablan in hrušek še to napako, da počasi rasto in pozno roditi začno.

Glede na te neprilike so nekateri nemški sadjarji začeli pred kakimi 15 leti drevesca dvakrat cepiti, in to z najboljšim uspehom. Prvikrat se cepijo divjaki — kakor znano — 1 decimeter nad koreninami z ono vrsto, katera hitro raste in dela lepe konične palice. V vrh tega poganjka cepi se pozneje v primerni visokosti ona vrsta, katero želimo imeti. Take hitro rastoče vrste, katerih poganjki rabijo za deblo (Stambildner), so izmed jablan na pr. transparentovec, vrtnik (Gartenapfel), zlati poletni kosmač, kaselski kosmač, posebno pa angleška parmena, izmed hrušek pa na pr. gelertovka, salcburgarica, posebno pa norm. moštnica.

Dvojno cepljenje daje sadjarju res več dela, a trud se poplača. Na ta način dobi sadjar 1.) lepa drevesa, a malo izvržka; 2.) drevesa ne potrebujejo na stalnem mestu dolgo kolov; 3.) razvijajo se dosti hitreje; 4.) začno prej roditi, kar je glavna stvar.

Za dvojno cepljenje sta najboljši angl. parmena in norm. moštnica.

Angl. zlata zimska parmena je vrsta, katero vsakdo, kdor jo pozna, zelo priporoča. Ko bi imela samo hitro in ravno rast, ne bi bila še tolikaj priporočila vredna. A ni lahko najti jablane, katera bi se tako dobro v vsaki legi obnesla in katere sad bi se tako lahko porabil, kakor ravno parmenov. Njene dobre lastnosti so na kratko: 1.) Rodi v vsaki zemlji in legi; 2.) rodi vsako leto; 3.) začne zgodaj roditi (včasih že v drevesnici); 4.) sad je lahko porabiti na najraznovrstnejše načine. Znani sadjar prof. dr. Stol imenuje parmeno „zaklad sadjarski“ in glede na njeno lego jo priporoča tako le: Za gorko podnebje je

Dobra vrsta., za ostrejšje podnebje in višjo lego boljša, za mrzlo in zelo ostro podnebje pa je neprecenljive vrednosti.

Poleg parmene se nobena vrsta ni zadnja leta pri nas tako močno razširila, kakor norm. moštnica. In v resnici ima ta hruška več prednosti. V drevesnici raste jako hitro, močno in ravno kakor sveča; vrh si naredi podoben topolu; sad njen je sicer majhen in droban, pa ker je rodovitna, naredi se lahko dosti in dobrega mošta. Ali drevo se začne rado sušiti, ker se po mladikah zaredi neka glivica. Glivica se odpravi, če se v pravem času one mladike odrežejo, deblo in veje pa z apnom namažejo. Da lub zaradi premočne rasti ne razpoka, prerezati ga je treba od zgoraj doli po deblu. Vender je za sadjarja navzlic tem pomankljivostim norm. moštnica velike vrednosti. Hruške namreč raje krivo rasto, nego jablane, torej ne narejajo ravnega in lepega debela. Taka drevesa proti drugim gotovo zaostanejo v rasti, obrezuj jih, kakor hočeš. To napako popravi dvojno cepljenje z norm. moštnico. Ona vzraste že v 2 do 3 letih dovolj visoka in debela, in v njen vrh se cepi potem zelena vrsta. J. Ž.

Divje rastoče cvetlice na šolskem vrtu!

Prav primeren je bil učiteljstvu, ki se peča z vrtnarstvom, odstavek v zadnji prilogi „Vrtnarjevi“ o nasajanju jetrnika. Pritrditi mi mora vsakdo, da je zelo koristno, podajati učiteljem nasvete in navodila, kako si pribaviti cenih cvetlic v okras šolskega vrta, ne da bi treba bilo poseči v itak ob sedanjih slabih časih ne prenapolnjeni mošniček učiteljev. Pravim „učiteljev“, kajti, da bi za cvetlice krajni šolski svet kaj žrtvoval, skoro ni misliti. Od kod torej dobiti vrt olepšajočih cvetlic brez stroškov. Tu velja: „Pomagaj si sam“. „Poišči si v naravi rastočih rastlin in cvetlic, ki prijajo po svoji vnanjosti očesu in ki jih je lahko tudi na vrtu gojiti. Takih cvetlic je mnogo po gozdih in travnikih. Seveda treba preje doznati, uspeva li ta ali ona cvetlica tudi na vrtu in kako jo treba ravnati, da uspeva tudi v novem položaji, kjer ji marsičesa, kar je preje imela, nedostaja. Najboljše so seveda take cvetlice, ki rasto in cveto na mestu, kamor smo jih posadili, ne da bi zato zahtevalo posebne pazljivosti in brižnosti.

To bi bile:

1. Cvetlice s čebulico ali gomoljem, na pr. zvonček (*galanthus nivalis*), podlesek (*crocus vernus*), višnjava čebulica (*scilla bifolia*), pasja čebulica (*gagea lutea et arvensis*), hrušica (*muscari racemosum*), ptičje mleko (*ornithogalum alb.*), petelinčki (*corydalis cava et solida*), pasji zob (*erythronium dens canis*), norice ali veliki zvončki (*leucojum vernum et aestivum*) in mnogo drugih.

Navedene cvetlice goje se ne le na planem, ampak prav lepo tudi v posodah v sobi, kjer ob največji zimi razveseljujejo oko s svojim mičnim cvetjem. Natančneje o tem nameravam ob priliki pisati.

2. Cvetlice z vlaknasto korenino:

- a) Spomladi cvetoče: Jetrnik (*hepatica triloba*), vetrnice (*anemone nemorosa, trifolia, ranunculoides i. dr.*), torilnica (*omphalodes verna*), beli repuh (*petasites alb.*), mračnica (*globularia vulg.*), zajčje nožice (*gnaphalium divicum*), rumenkulja (*haquetia epipactis*), teloh (*helleborus altifolius, viridis, foetidus*), konopnica (*dentaria euneophylos, pinnata, trifolia i. dr.*), jagljiči (*primula acaulis, officinalis, auricula i. dr.*), kukovice (*orchideae*), breskvolisti mleček (*euphorbia amygdoloides*) in druge.
- b) Po leti cvetoče: Izmej velike njih množine naj za primer bodo omenjene le: Bradati klinček (*dianthus barbatus*), babji prstaneč (*calendula off.*) in

ostrožnik (*delphinium consolida*), katere često divje rasto in kojih seme treba nabrati in je posejati na določen prostor na vrtu.

Namen teh vrstic je gg. učitelje opozoriti na divje rastoče cvetlice, katere se s pridom premeste na šolski vrt in ki mu zbok svoje priprostosti vzamejo veliko enoličnosti, katere bi inace vse polno bilo baš po šolskih vrtih.

O kulturi in znakih za šolski vrt porabnih rastlin in cvetlic ter o krajih, koder se nahajajo, nameravam o priliki kaj več izpregovoriti.

Rajko Justin, naučitelj.

Mrčesji klej.

Imamo nekaj mrčesov, ki zelo škodujejo sadnemu drevju, kateri se pa ne dajo na navaden način zatirati, ampak moramo izkušati uničiti njih samice, kadar lezejo iz tal gori po drevesu. To pa dosežemo, ako okoli debla napravimo od mrčesjega kleja (*Insectenleim*) kolobar, katerega mrčes ne more prekoračiti, ker se na tem lepku mazilu ulovi, in s tem rešimo drevo škodljive zalege.

Drevesa samega mazati ne bi svetovali, temveč naredi od močnega papirja 10 % širok pas, namaži ga z mrčesjim klejem in priveži ga okoli debla tako visoko, kakor ti je najbolj priročno. Vežeš ga lahko ali spodaj ali pa tudi zgoraj. Ako si ga vezal spodaj, mora biti namazana stran zunaj, ako ga pa vežeš znotraj, pa naj bode pomazana stran navznoter obrnena. Veži pa tako ali tako, pazi dobro, da se pas tesno oprijemlje debla, ker sicer bi ti zmrzlikarica prilezla spodaj. Ako je torej skorja zelo vraskava, izgadi jo nekoliko z nožem ali pa ji zamaži z ilovico vse poke. Pas napravi uže v prvi polovici oktobra, in ostane naj dva meseca okoli debla. V tem se pa večkrat prepričaj, ali je maz še lepka ali ne. Ako ni več zadosti lepka, moraš jo obnoviti. Pri tej priliki odstrani vse ujete mrčese, naj bodo mrtvi ali živi, ker bi se od njih naposled lahko naredil most, preko katerega bi drugi korakali na drevo. Podoba 13. kaže drevo s takim pasom.

Ta ali ona samica, videča, da ne more priti čez pomaz, odloži svoja jajca na deblo pod pasom. Zato ne bode napačno, ako na prvo vzpomlad spodnji kos debla dobro namažeš z apnom ali ilovico ter tako zatareš zalego. Pas naj ostane kaka dva meseca na debelu, še bolje pa je, ako ga pustiš do pomladi, če si ga pa prej snel, namaži ga z nova in priveži. Tedaj namreč lazijo na debela vsakovrstni mrčesi, zlasti cvetoderi, in ti vsi obtiče na lepku povlaku in ne morejo dalje. Takisto se polove tudi vse zmrzlikarjeve gosenice, ako se je vendar katera izvalila iz jajec, položenih pod pasom. Sploh se ta naprava ne more dosti prehvaliti. Le poskusi enkrat, in gotovo se uveriš, da se ti mali trud dobro poplača.

Mrčesji klej priporočajo delati na razne načine, a uspeh je le malovreden, če ni prav narejen. Mrčesji klej mora biti zelo lepku ter tak vsaj 14 dni ostati,

Podoba 13.

Pod. 14.

Pod. 15.

Pod. 16.

Pod. 17.

ne da bi mu vreme kaj škodilo. V obče je priznano, da je najboljši mrčesji klejtist, ki ga izdeluje L. Pichler na Dunaji (Wien, VI., Webgasse 9.). Pol kilograma tega kleja stoji 60 kr.

Taki pasovi pomagajo pred vsem proti treh vrst škodljivcem, in sicer proti zmrzlikarju, cvetoderu ter jabolčnemu in slivovemu sukaču.

Pod. 18.

Pod. 19.

Pod. 20.

Pod. 21.

Zmrzlikar se da uspešno zatirati le s klejevim pasom. Podoba 14. kaže metulja, 15. samico, 16. gosenico in 17. bubo. Da ta mrčes zatreš, moraš samici preprečiti pot na drevo z imenovanim pasom, ki ga naredi v prvi polovici oktobra ter pusti na drevesu do novega leta.

Podoba 18. kaže cvetodera. On leze iz zemlje od aprila do sredi junija ter pokončuje cvetno popje. Poškodovanemu cvetnemu popu se zavijejo gornji listi, kakor kaže podoba 19. Proti temu mrčesu nastavljaš pasove od aprila do srede junija.

Sukači plezajo po drevju od konca meseca julija; samice ležejo jajca v plode, iz katerih pozneje izlezejo gosenice. Suhač je mrčes, ki naredi največ piškavega sadja. Podoba 20. je sukačev metulj, podoba 21. pa njegova gosenica. Proti temu mrčesu se nastavlja pas od srede julija pa do sadnega zora.

Raznotere vrtnarske reči.

Smolika pri peščičastem sadnem drevju. Pri češnjah, breskvah, marelicah ni sitnejše bolezni od smolike. Vzrok jej je slaba, vodi neprodorna prst, slaba lega in tudi napačna saditev drevja, posebno pa premajhne jame. Če je drevje smolikavo, storimo najbolje, da v poletnem času kožo po deblu in vejah po vsej dolgoti prerežemo in potem vse smolikave rane zamažemo z zmesjo, ki smo jo napravili iz apna, ilovice in kravjaka.

Travo in druge rastline zatreš po potih na vrtu najhitreje, ako pota poliješ s plinovo vodo, ki je dobiš po plinarnah. Koder pa je ni dobiti, koristi tudi razredčen lug ali solna voda, ki se naredi, ako primešaš na 10 litrov vode 2 1/2 kilograma navadne soli. Napačno pa je, strgati pote, ali rovati travo izmed kamenja po tlakanih potih, ker s tem se zemlja rahlja, trava pa potem še bujnejše raste, in ob enem se tlak kvari.

Kako pridelovati lepo salato „endivijo“. Čez zimo pusti na vrtu nekaj endivijskih rastlin ter jih ob posebno hudem mrazu nekoliko zavaruj. Spomladi presadi te rastline, pa ne v bližino katere druge zelenjadi, ki cvete ob enem s salato. Kadar je seme dozorelo, shrani ga ter sej ravno sredi maja. Bolje je pa, če shraniš to seme za drugo leto ter vseješ staro. Endivijsko seme je kaljivo celih deset let.

Kako ohraniti staro votlo drevo. Da ohraniš votlo drevo, ki je tudi rodovitno, napolni votlino z ilovico ter jo namaži ob vnanji strani s katranom. Predno pa votlino napolniš, očisti jo. Posebno velike votline po starem drevju pa očisti in jih potem kar z navadno malto in opeko napolni in zazidaj. Vnanjo stran lahko namažeš z barvo, ki je podobna vnanji barvi debla.